

Š i f r a k a n d i d a t a :

Državni izpitni center

JESENSKI IZPITNI ROK

ZGODOVINA

≡ Izpitna pola 2 ≡

Narodna zgodovina

Sobota, 28. avgust 2021 / 90 minut

*Dovoljeno gradivo in pripomočki:
Kandidat prinese nalivno pero ali kemični svinčnik.
Izpitni poli je priložena barvna priloga.*

SPLOŠNA MATURA

NAVODILA KANDIDATU

Pazljivo preberite ta navodila.

Ne odpirajte izpitne pole in ne začenjajte reševati nalog, dokler vam nadzorni učitelj tega ne dovoli.

Prilepite kodo oziroma vpišite svojo šifro (v okvirček desno zgoraj na tej strani).

Izpitna pola vsebuje 25 nalog. Število točk, ki jih lahko dosežete, je 60. Za posamezno nalogo je število točk navedeno v izpitni poli.

Rešitve pišite z nalivnim peresom ali s kemičnim svinčnikom v izpitno polo v za to predvideni prostor **znotraj okvirja**.

Pišite čitljivo. Če se zmotite, napisano prečrtajte in rešitev zapišite na novo. Nečitljivi zapisi in nejasni popravki bodo ocenjeni z 0 točkami.

Zaupajte vase in v svoje zmožnosti. Želimo vam veliko uspeha.

*Ta pola ima 16 strani (1–16), od tega 2 prazni.
Barvna priloga ima 4 strani (17–20).*

© Državni izpitni center
Vse pravice pridržane.

Slovensko nacionalno preoblikovanje

1. V prvih letih avstrijskega parlamentarizma so na državni in deželni ravni zahteve Slovencev le redko naletele na posluh. To se je začelo spreminjati v osemdesetih letih 19. stoletja, kar je v spominih poudaril slovenski poslanec Fran Šuklje:

Toda opis deželnega zbora iz l. 1883 bi bil nepopoln, ako ne bi obsegal obenem osebe vladnega zastopnika, deželnega predsednika barona Antona Winklerja. /.../ Velika pridobitev je bila za slovensko stvar, da je Taaffe pričetkom svoje vlade poslal nam Slovincem za deželnega predsednika na Kranjsko rojaka, ne le po pokolenju, temveč po prepričanju.

(Vir: Šuklje, F., 1988: Iz mojih spominov, I. del, str. 128. Slovenska matica. Ljubljana)

- 1.1. V času vladanja katerega predsednika avstrijske vlade je slovenščina dobila več pravic, kot jih je imela dotlej?
- 1.2. Navedite razloge, zaradi katerih so lahko slovenski politiki dosegli največje uspehe na Kranjskem.
- 1.3. Pojasnite, zakaj se je Frana Šukljeta in sodelavcev oprijelo ime »elastiki«.

(3 točke)

2. Narodna stranka se je v začetku devetdesetih let 19. stoletja razcepila na Katoliško narodno stranko in Narodnonapredno stranko.

Povežite zahteve strank tako, da na črte v levem stolpcu vpišete ustrezno črko politične stranke v desnem stolpcu.

_____ pravna država	
_____ uskladitev vseh področij z načeli katoliške vere	
_____ reševanje kmečkega vprašanja	K Katoliška narodna stranka
_____ uvedba splošne (moške) volilne pravice	N Narodnonapredna stranka
_____ narodna avtonomija oz. Zedinjena Slovenija	
_____ razvoj vrhunskih slovenskih kulturnih ustanov	

(3 točke)

3. Med Slovenci se je ob koncu 19. stoletja začelo krepi neoslovansko gibanje, ki si je prizadevalo za sodelovanje slovanskih narodov v monarhiji. Pri reševanju si pomagajte s sliko 7 v barvni prilogi.

3.1. V katerem mestu na Kranjskem je bilo nemško prebivalstvo v večini?

3.2. Pripadniki katerih treh narodov so v večjem številu, poleg Slovencev, še prebivali na ozemlju današnje Slovenije.

3.3. Pojasnite zunanjepolitično usmeritev neoslovanskega gibanja.

(3 točke)

4. Tik pred 1. svetovno vojno se je med mladimi Slovenci pojavila tajna organizacija, ki je rešitev slovenskega vprašanja iskala zunaj meja Avstro-Ogrske.

Nehati mora separatizem med Slovenci, Srbo-hrvati in Bolgari, ne smemo si biti več tujci, ker le v tem vidimo rešitev našega narodnostnega vprašanja. Priti moramo do narodnega vjedinjenja vseh Jugoslovanov, s tem bomo postali močni in od naših sovražnikov nepremagljivi.

(Vir: Slovenski mladini. V: Preporod, I, št. 1, 1. 11. 1912, str. 1)

4.1. Navedite, kako so se imenovali člani te tajne organizacije.

4.2. Pojasnite, kako so hoteli rešiti slovensko vprašanje.

(2 točki)

5. V drugi polovici 19. stoletja je država liberalizirala gospodarstvo, Trst pa je postal cvetoče trgovsko in gospodarsko središče. Pri reševanju si pomagajte s sliko 1.

Slika 1: Železniška postaja v Trstu

(Vir: Cvirn, J., Studen, A., 2010: Zgodovina 3, str. 153. DZS. Ljubljana)

- 5.1. Katera novost je Trstu omogočila tako hiter gospodarski razvoj?
- 5.2. Kakšne ugodnosti so od tega razvoja pridobile s Slovenci poseljene pokrajine?

(2 točki)

6. Industrializacijo so zaznamovale velike spremembe v načinu proizvodnje, pridobivanju delovne sile in energentov ter prevozu surovin in končnih izdelkov. Pri reševanju si pomagajte s sliko 8 v barvni prilogi.

Uporaba premoga je tudi na Slovenskem postala ločnica modernizacijskih tendenc. O tem več kot nazorno priča konsolidacija fužinarstva in oblikovanje sodobnih industrijskih železarskih obratov na Jesenicah, Ravnah in Prevaljah in v Štorah. /.../ Vse te steklarne so živahno delovale, dokler jim je bilo na voljo obilje lesa ali oglja v bližini. Kakor hitro pa se je lesna masa zaradi posekov oddaljevala, so pričele usihati tudi steklarne, kajti prestavljanje mesta proizvodnje, prevoz lesa ali oglja je višal proizvodne stroške.

(Vir: Lazarevič, Ž., 2013: Spremembe in zamišljanja, str. 46. Inštitut za novejšo zgodovino. Ljubljana)

- 6.1. Glede na besedilo pojasnite, kaj je bilo treba spremeniti v proizvodnem procesu za uspešno preoblikovanje v sodoben industrijski obrat.
- 6.2. Navedite imeni dveh največjih delniških družb, ki sta posodobiti železarstvo na Slovenskem.

(2 točki)

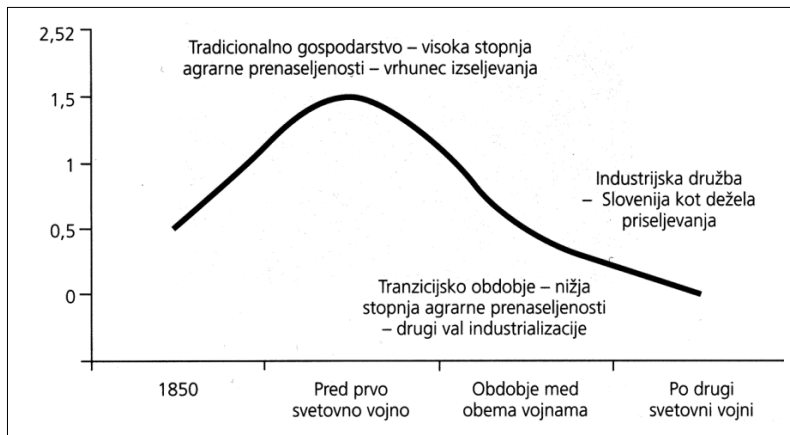
7. V gospodarskem razvoju so si sledila leta konjunktura in krize, kar je vplivalo na različno dinamiko razvoja podjetij na Slovenskem. Pri reševanju si pomagajte s sliko 8 v barvni prilogi.

Obkrožite črke pred tremi pravilnimi trditvami.

- A Industrijski razvoj na Slovenskem je bil najhitrejši v južnih predelih.
- B Večina rudnikov svinca in cinka je bila na Koroškem.
- C Rudnik živega srebra v Idriji je povečal svoj pomen z železniško povezavo s svetom.
- D Zlom dunajske borze leta 1873 je za daljši čas upočasnil gospodarski razvoj monarhije.
- E Nove prometne povezave so povzročile propadanje prevoznitva.
- F V prehrabni industriji je ob koncu 19. stoletja pridobivalo večjo vlogo vinogradništvo.

(3 točke)

8. Spremembe v kmetijstvu v drugi polovici 19. stoletja so sprožile val izseljevanja.

Slika 2

(Vir: Lazarevič, Ž., 2013: Spremembe in zamišljanja, str. 64. Inštitut za novejšo zgodovino. Ljubljana)

S pomočjo slike 2 pojasnite soodvisnost vpliva kmetijske in industrijske proizvodnje na izseljevanje.

(1 točka)

9. Slovenci so se selili na različne konce sveta. Za nekatere poklice je bilo značilno izseljevanje v posamezne dežele.

Povežite območje priseljevanja in izseljevanja tako, da ustrezno črko iz desnega stolpca vpišete na črto v levem stolpcu.

_____ Egipt	A Kranjska
_____ Vestfalija	B Goriška
_____ Tržaška	C Zasavje
_____ Severna Amerika	D Istra

(2 točki)

Razvoj slovenskega naroda v 20. stoletju

10. V 20. stoletje so Slovenci vstopili kot narod z razvito kulturno identiteto. To je v svojih razpravah poudarjal tudi sociolog univerze v Gradcu Ludwig Gumplowicz:

Pravijo, da se dandanes otroci že rode bolj inteligentni; zdi se nam pa, da se godi isto z mladimi kulturnimi narodi. Ne rabijo več stoletij, da se dvignejo na višino starejših kulturnih narodov: danes se to zgodi neverjetno hitro. Za vzgled takšnega hitrega kulturnega razvoja bi lahko navedli tudi Slovence.

(Vir: Gumplowicz, L., 1907: Sociološki problemi v avstrijski politiki. V: Slovan 5, št. 10, str. 311)

- 10.1. Glede na besedilo navedite, kakšen je bil slovenski kulturni razvoj.

- 10.2. Opišite vlogo Slovenske matice v tem procesu.

- 10.3. Kakšno je bilo razmerje nemščine in slovenščine kot učnega jezika v srednjih šolah?

(3 točke)

11. Uveljavljanje slovenščine na univerzitetni ravni ni bilo brez težav in predsodkov, kar je v svojih spominih opisal profesor Matija Murko:

Moje imenovanje za rednega profesorja slovanske filologije v Gradcu je bilo izvršeno 11. aprila 1902 in ob koncu aprila sem že bil na svojem mestu. Ko sem se prišel zahvalit cesarju Francu Jožefu, me je do neke mere presenetil z izjavo, da mora biti slovenščina prav zaostala, kakor so to po navadi govorili v protislovenskih birokratskih in vojaških krogih. Jaz sem mu odgovoril, da ima slovenščina célo biblijo in prvo slovnico iz istega stoletja kot nemščina.

(Vir: Murko, M., 1951: Spomini, str. 130. Slovenska matica. Ljubljana)

- 11.1. Glede na besedilo opišite, kakšno utemeljitev je v bran slovenščine uporabil profesor Murko.

- 11.2. Kako se je avstrijska oblast odzvala na pobudo za ustanovitev slovenske univerze v Ljubljani?

(2 točki)

12. Pred začetkom 1. svetovne vojne so se zaostrele razmere na Balkanskem polotoku.

Slika 3

(Vir: <http://zgodovina.si/...porocanje-casopisja-na-slovenskem-1-del/>. Pridobljeno: 2. 4. 2019.)

12.1. Kateri dogodek, ki je bil povod za 1. svetovno vojno, je prikazan na sliki 3?

12.2. Pojasnite, s katerimi izrednimi ukrepi se je avstrijska oblast odzvala na ta dogodek.

(2 točki)

13. Dolgotrajna vojna se ni občutila le na bojišču, temveč so se z njo vsakodnevno srečevali tudi v zaledju.

Velika stiska je bila s petrolejem in tobakom, primanjkovalo je celo krompirja. Zavladalo je veliko pomanjkanje premoga. Težave so imeli z ulično razsvetljavo. Prodajali so nadomestke jedi in maščob. To je bilo pravzaprav obdobje začetkov intenzivne industrijske proizvodnje hrane in različnih nadomestkov.

(Vir: Štepec, M., 2008: Vojne fotografije: 1914–1918, str. 163. Defensor. Ljubljana)

13.1. Glede na besedilo navedite, kako se je pomanjkanje kazalo v prehrani prebivalstva.

13.2. Kaj so oblasti storile s prebivalstvom v neposredni bližini fronte?

(2 točki)

14. Med vojno sta nastali dve deklaraciji, ki sta opredelili zahteve južnih Slovanov v Avstro-Ogrski. Majniško deklaracijo so podpisali maja 1917, Krfsko deklaracijo pa julija 1917.

Podpisani poslanci /.../ izjavljajo, da zahtevajo na temelju narodnega načela in hrvaškega državnega prava, naj se vsa ozemlja monarhije, v katerih prebivajo Slovenci, Hrvati in Srbi, združijo pod žezlom habsburško-lotarinške dinastije v samostojno državno telo, ki bodi prosto vsakega narodnega gospostva tujcev in osnovano na demokratični podlagi. Za uresničevanje te zahteve enotnega naroda bomo zastavili vse moči.

(Vir: Zadnik, Š., 1978: Zbirka zgodovinskih virov, str. 32. DZS. Ljubljana)

1. Država Srbov, Hrvatov in Slovencev, ki so znani tudi pod imenom južni Slovani, bo svobodno neodvisno kraljestvo, z enotnim teritorijem in enotnim državljanstvom. To bo ustavna, demokratična in parlamentarna monarhija pod vodstvom dinastije Karađorđevićev, ki je dokazala, da se po idejah in čustvih ne loči od naroda in da nadvse ceni svobodo in voljo ljudstva.
2. Ta država se bo imenovala: Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev, vladar pa: kralj Srbov, Hrvatov in Slovencev.

(Vir: Zadnik, Š., 1978: Zbirka zgodovinskih virov, str. 34. DZS. Ljubljana)

Obkrožite črko pred izbrano deklaracijo.

A MAJNIŠKA DEKLARACIJA

B KRFSKA DEKLARACIJA

- 14.1. Katera skupina politikov iz Avstro-Ogrske je bila podpisnica deklaracije?

- 14.2. Pri kom so podpisniki iskali politično pomoč?

- 14.3. V kateri državi in pod katero dinastijo naj bi po mnenju podpisnikov deklaracije Slovenci živeli po vojni?

- 14.4. Kakšen je bil odmev deklaracije med Slovenci?

(4 točke)

15. Po razpadu Avstro-Ogrske je na njenem jugu nastala Država Slovencev, Hrvatov in Srbov. Pri reševanju si pomagajte s sliko 9 v barvni prilogi.

15.1. Navedite ime organa, ki je imel v tej državi neposredno oblast na Slovenskem.

15.2. S katerimi težavami se je soočila ta oblast?

15.3. Pojasnite pomen te države za razvoj slovenske državnosti.

(3 točki)

16. Država Slovencev, Hrvatov in Srbov se je s Kraljevino Srbijo hitro združila v Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev. Pri reševanju si pomagajte s sliko 9 v barvni prilogi.

Po sklepu sedanjega odbora Narodnega sveta z dne 24. novembra 1918 je posebno odposlanstvo Narodnega sveta dne 1. decembra 1918 ob 8. uri zvečer v slovesni spomenici na prestolonaslednika Aleksandra razglasilo zedinjenje vsega naroda Slovencev, Hrvatov in Srbov v enotno jugoslovansko državo pod vladavino kralja Petra I. oziroma prestolonaslednika Aleksandra kot regenta.

(Vir: Zadnik, Š., 1976: Zbirka zgodovinskih virov, str. 85. DZS. Ljubljana)

16.1. V katerem mestu je bil dogodek, opisan v besedilu?

16.2. Katera predvojna država, poleg Srbije, je tudi postala del Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev?

16.3. Kaj se je po združitvi zgodilo z organi oblasti Države Slovencev, Hrvatov in Srbov?

(3 točke)

17. Po 1. svetovni vojni je del slovenskega prebivalstva ostal zunaj nove jugoslovanske države, nekatera sporna ozemlja pa je ta pridobila.

Povežite pojme tako, da na črto v levem stolpcu vpišete ustrezno črko iz desnega stolpca.

_____ izguba Primorske	A plebiscit
_____ pridobitev Prekmurja	B sporazum v Rapallu
_____ izguba južnega dela Koroške	C Rudolf Maister
_____ pridobitev Maribora in Radgone	D Trianonska mirovna pogodba

(2 točki)

18. Največji delež Slovencev zunaj Kraljevine SHS je ostal v Italiji. Odnos do njih se je še poslabšal, ko so oblast v Italiji prevzeli fašisti.

Pojasnite, na kakšne načine so se Slovenci upirali italijanskim poskusom raznarodovanja.

(1 točka)

19. Politične stranke so se ob pripravah na sprejetje ustave Kraljevine SHS razdelile na zagovornice centralizma in zagovornice avtonomije posameznih delov države.

Povežite stališče političnih strank do tega vprašanja tako, da na črto pred stranko v levem stolpcu vpišete ustrezno črko iz desnega stolpca.

_____ Jugoslovanska demokratska stranka	
_____ Komunistična partija Jugoslavije	
_____ Slovenska ljudska stranka	A avtonomija
_____ Jugoslovanska muslimanska organizacija	C centralizem
_____ Narodna radikalna stranka	
_____ Hrvaška kmečka stranka	

(3 točke)

M 2 1 2 5 1 1 2 2 1 3

20. Najmočnejša slovenska politična stranka v obdobju med svetovnjima vojnama je bila Slovenska ljudska stranka, njen voditelj pa je bil najpomembnejši slovenski politik tega obdobja.

Navedite ime in priimek voditelja Slovenske ljudske stranke, prikazanega na sliki 4.

Slika 4

(1 točka)

(Vir: <https://sl.wikipedia.org/wiki/jpg>. Pridobljeno: 2. 4. 2019.)

21. Slovenci so v prvi Jugoslaviji živeli v upravnih enotah s sedežem na slovenskem ozemlju. Pri reševanju si pomagajte s sliko 10 v barvni prilogi.

21.1. Navedite ime upravne enote, v kateri so Slovenci živeli pred začetkom 2. svetovne vojne.

21.2. Pojasnite, zakaj so lahko imeli Slovenci jezikovne težave pri komuniciranju s centralnimi oblastmi.

(2 točki)

22. Zaradi težavnega sporazumevanje med številnimi političnimi strankami, ki so bile večinoma oblikovane po narodnem načelu, je kralj Aleksander Karađorđević sklenil:

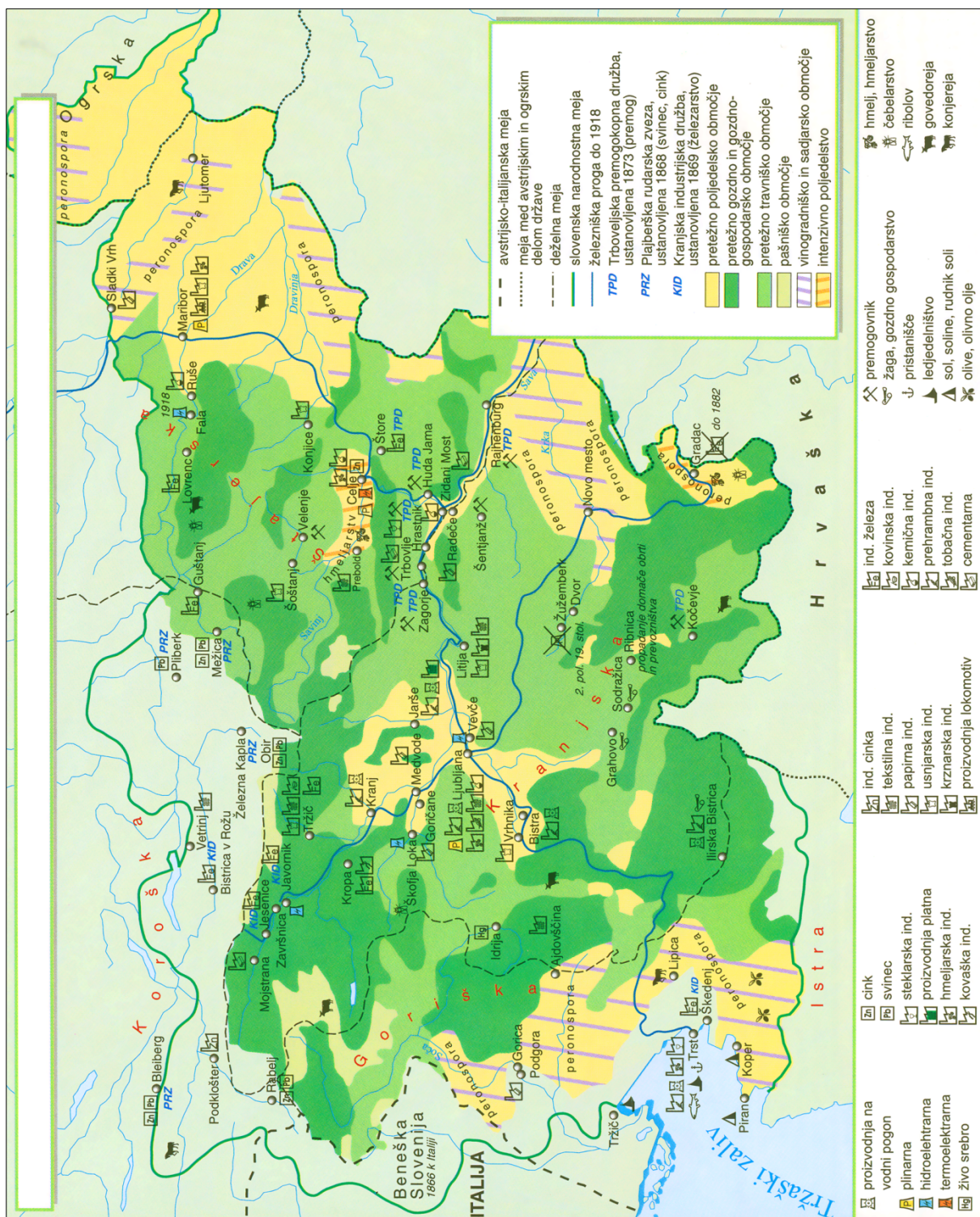
Da se ustava kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, z dne 28. junija 1921, ukine. Vsi državni zakoni ostanejo v veljavi, dokler se po potrebi z mojim ukazom ne ukinejo. Na isti način se bodo sprejemali v bodoče novi zakoni. Narodna skupščina, izvoljena 11. septembra 1927, se razpušča.

(Vir: 20. stoletje v zgodovinskih virih, besedi in slikah. Zv. 3, str. 43. DZS. Ljubljana, 1996)

22.1. Kako imenujemo ukrep, opisan v besedilu?

22.2. Pojasnite, kako je hotel kralj utrditi enotno nacionalno zavest državljanov.

(2 točki)

Slika 8: Gospodarstvo na Slovenskem od sredine 19. stoletja do leta 1918

(Vir: Zgodovinski atlas za osnovno šolo, str. 33. DZS. Ljubljana, 2005)

V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite.

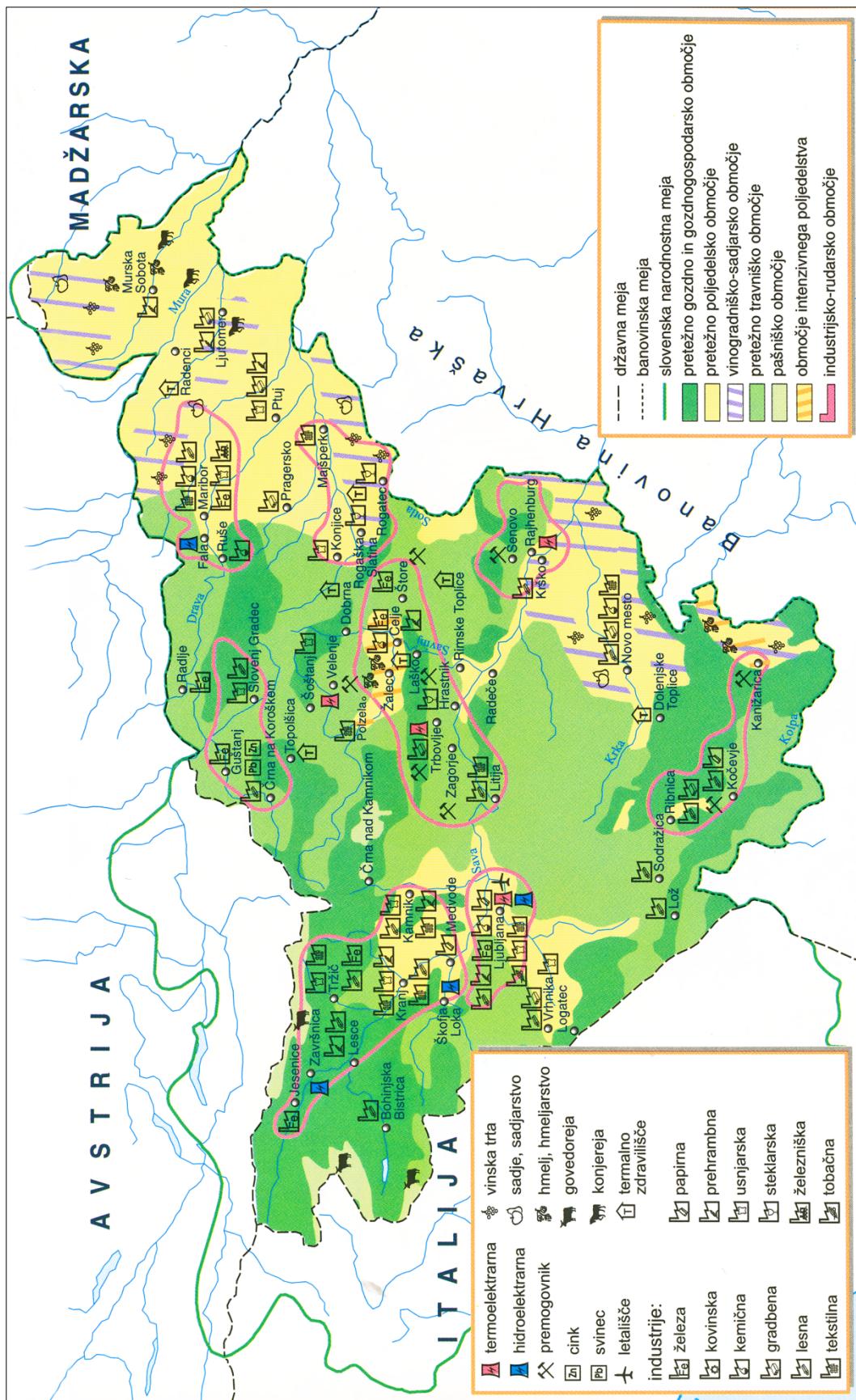
Slika 9: Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev

(Vir: Mali zgodovinski atlas, str. 65. Modrijan. Ljubljana, 2013)

Slika 10: Kraljevina Jugoslavija

(Vir: Mali zgodovinski atlas, str. 65. Modrijan. Ljubljana, 2013)

Slika 11: Slovensko gospodarstvo pred drugo svetovno vojno

(Vir: Zgodovinski atlas za osnovno šolo, str. 43. Ljubljana. DZS, 2005)

V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite.